

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

lentacv-||la noui testamenti Cardi.||nalis sancti Xisti.||

Cajetan, Thomas

Colonie, 1526

VD16 V 1243

In secundo. De diuersis documentis de filijs dei, tractantur questiones quattuor.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34421

Incipit secundum ientaculum

lum: in quo quattuor quaestiones tractantur.

Currunt Secundo circa diuersa sacra scripturae documenta de filiis dei, quaestiones item quattuor. Prima est de verbis Pauli apostoli ad Ro. i. de unigenito filio

dei, quibus dicit, quod predestinatus est filius dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri.

Secunda est de verbis Joannis euangeliste Jo. i. de filiis dei adoptiuis, dedit eis potestatem filios dei fieri, quod non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt.

Tertia est de verbis apostoli Pauli i. ad Cor. xv de baptismo quo generantur filii dei, quum dicitur, alioquin quid faciunt qui baptizant pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt ut quod et baptizantur pro illis?

Quarta est de verbis eiusdem apostoli ad Gala. ij. de hereditate filiorum dei per fidem re promissa non per legem, quum dicitur, lex ordinata per angelos in manu mediatoris, mediator autem unus non est, deus autem unus est.

Circa prime quaestiois verba difficultas est. Tunc propter proprietatem sensus: non enim proprie dictum videtur de filio dei quod predestinatus est filius dei. quantumcumque ratione humane nature verum sit predestinatum esse ut humana natura sit unita filio dei in persona, et homo ille scilicet Iesus filius beate virginis sit predestinatus filius dei: quia sic

¶ iij

Ientaculi secūdi quæstio prima.

gnificatur suppositū illud quatenus est hūanū suppositum, in ppositis autē verbis illud relatiuum qui refert filium dei, sicut primo loco antepositum idē relatiuū refert etiam filiū dei quū dicitur, qui factus est ei ex semine David secūdū carnem: statim enim subditur, qui predestinatus est.

Tum, ppter varietatē textus apud Latinos et grecos et grecos inter se: dū latini codices cōiter habent q̄ predestinatus: greci autem aliq̄ similit̄er habent, aliqui habent qui destinatus.

Tum, ppter pluralitatem expositionū, dum vel p̄ destinatus est exponitur predestinatū est, vel declaratus est, vel q̄ relatiuū q̄ refert filiū David seu hominis. Nec enim ambiguitati attestari videntur.

Ad hanc Quæstionē absq̄ quocūq̄ preiudicio cuiusuis expositionis respōdēdo (quod subintelligi volo tam in precedentibus quam in sequentibus totius huius operis) dicitur q̄ sensus proprius litere ex intentione apostoli et cōtextu sumendus est.

Intentio apostoli clare apparet: intendit em̄ materiam euangeliū summarie explicare. Quū enim p̄posuisset se apostolū et segregatū in euāgelium dei de filio suo, explanandā duxit p̄positam euangeliū materiam, scilicet de filio suo: que scilicet euangeliū aperiret de filio dei. Et subiunxit tria cōprehendētia totam euāgelicā materiā. Prīmū est, q̄ factus est ei ex semine David secūdū carnem. Secundū est, q̄ predestinatus est filius dei in virtute secūdū spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesu Christi domini nostri. Tertium est, p̄ quē accepimus gratiam et apostolatū ad obediendū fidei in omnibus

Ientaculi secūdi quæstio prima, xxi

gentibus. **S**oportebat enim vt q se euangelij nunciū dicebat, explicaret qd euangeliū cōtineret, vt sic ad euangelicā epistolā prepararet legentiū animos,

Contextus vero suadet specialitar duo. Alterum est, vt relatiuū ter repetitū (scilicet q factus, q predestinatus, p quē excepimus) referat semp illud primo propositū, scilicet filio suo, id est, filio dei. Alterum est vt similiter distinguatur, ordinetur ⁊ intelligatur li secundū carnē ⁊ li secundū spiritū: ita q si cut primo explicatur fili⁹ dei secundū carnē, ita deinde explicetur filius dei secundū spiritū, vt sit plana constructio ⁊ planus sensus nec minus altus.

Et vt plenius intelligātur hec, inchoemus a primo. **D**eclarat itaqz mysteriū incarnationis quantum ad quinqz. Primo quantum ad personam incarnatā, q est ipse dei filius, p relatiuū q, ita q nec pater nec spiritus sanctus sed filius dei referē p li q: vt patet in textu.

Secundo quantum ad modū incarnationis: q nō ex virili semine seu naturali more genitus est secundum carnem, sed ex virtute spiritus sancti formatus secundū carnē, ⁊ hoc significat illud participiū factus. **N**esi diceret, q nō naturali virtute secundum carnem genitus in materno vtero, sed ab extrinseca spiritus sancti virtute factus est. **S**imile habes ad **G**ala. iij. misit deus filiū suū factū ex muliere.

Tertio quantum ad cōiunctionem hūanitatē cū deitate: q scilicet iuncta est deo vt organū cōiunctū. **D**uplex siquidē inuenitur organi gen⁹. **Q**uodam cōiunctū psonaliter illi cuius est instrumentū: vt manus est organū quo operat homo. **Q**uodam vero separatū secundum esse ab illo cuius est

Ientaculi secūda quæstio prima

instrumentū: vt serra qua homo secat, Serra enim
nihil est hominis secantis, sed aliud esse habet, alia
hypothesis est. Inter hūanitatē itaq; Christi et ces
teras creaturas secundū iunctionē ad deū, hec est
differētia, q̄ relique creature se habēt ad deū vt in
strumenta separata: ita q̄ deus vtit̄ illis vt instrumē
tis separatis. Et p̄pter hoc omnia tā naturalia q̄
voluntaria creaturaz opa deo attribuunt̄ in sacra
scriptura, oia inq̄t Isaias, opa nostra opat̄ es dñe
et Job, pelle et carnibus vestisti me, ossib⁹ et ueruis
cōpegisti me et c. Hūanitas autē Christi iuncta est deo
vt organū iunctū secundū esse p̄sonale: ita q̄ de⁹ p̄
humanitatē assumptā operat̄ sicut ego per linguā
meā, per manū meā et c. Et hoc significat̄ in textu p̄
pronomē ei, dñi dicitur, q̄ factus est ei, proculdubio
deo, filius q̄ppe dei secundū carnē factus est deo or
ganū coniunctū: q̄a deitas p̄ humanitatē Christi o
perat̄ sicut p̄ sibi coniunctū propriū organū, iuxta
illud, saluauit sibi dextera eius, et brachiū sanctū ei⁹.
Ad q̄d vt de nouū et mirabile inuenerat decātādū
p̄mittēs. Cātate dñi canticū nouū, q̄a mirabilia fe
cit: statim em̄ subdit, saluauit sibi dextera ei⁹, et bra
chiū sc̄tū ei⁹. Ac si dixisset: quū de⁹ salutē multipli
citer potuisset operari, hunc tamē modū elegit vt p̄
p̄riā dexterā et p̄priū brachiū (hoc est p̄ organū cō
iunctum) operaretur salutem in mysterio incarnas
tionis, vnde et subdit, notum fecit dñs, salutare suū
et c. Quarto quantū ad humanā genealogiam, q̄
scilicet ex semine David: pro quanto beata virgo ex
qua carnem habuit, filia fuit David per tot gene
rationes intermediās. Vbi clauditur veritas scri
pturarum, Messiam ex semine David promittē

Ientaculi secūdi quæstio prima: xxij.

tium: et regia progenies: et quod peccator David tanta gloria donatus est a deo, ut de ipsius semine Christus prodiret, et ipsi fierat talis tantaque promissio.

¶ Quinto quantum ad humilitatem: dum explicat quod secundum carnem, que est infima pars humane nature. Minus quippe mirum esset, si animam tantam humanam assumpsisset, quum sit nature intellectualis et immortalis: sed ubi constat carnem quoque assumpsisse, mirabile valde est, et longe magis exinanivit semetipsum carnem assumens. factus ergo secundum carnem dum dicitur, nihil humane nature spiritum monstrat. Simile quod legis apud Joannem dum dicit, verbum caro factum est, propter dictam rationem. Est igitur literæ sensus ac ordo, qui filius dei secundum carnem, factus supernaturaliter est ei deo ut coniunctum organum ex semine David: pro quanto mater descendit ex progenie David.

¶ Et adverte quod predictarum quinque conditionum due locantur ex parte subiecti, scilicet quod secundum carnem, et tres ex parte predicati, scilicet factus est ei ex semine David.

¶ Venio nunc ad secundum de quo presens est questio. Vbi adverte quod ex parte subiecti locantur quoque duo, scilicet quod secundum spiritum, et ex parte predicati locantur reliqua, scilicet predestinatus est filius dei in virtute sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri, ita quod sicut prius locutus est de filio dei secundum infimam nature humane partem, scilicet carnem, sic nunc loquitur de eodem filio dei secundum supremam nature humane partem, scilicet spiritum. Et interdicit quod secundum spiritum preordinatus est sanctificationis propria auctoritate ex tempore et causa proprie resurrectionis.

Ientaculi secūdi quaestio prima

ctionis qua surrexit a mortuis, nō qualiscunq; sed saluator Christus ac dñs noster. Quamuis enim infiniti fuerint modi apud deū qbus sanctificare mundū potuisset, elegit tamē ⁊ statuit ab eterno vt vltus sanctificatiua resideret in spiritu q est anima Jesu Christi: pro quanto voluit vt omnis gratie plenitudo non solū vt in singulari sed vt vniuersali capite etiā celestis ecclesie in illa anima habitaret, ita tamen q sanctificator per eam non sanctificaret quasi mendicato suffragio, sed ppria auctoritate vt filius dei ex vna parte, ⁊ ex alia parte ꝑ causa ⁊ tempus sanctificatiōis esset resurrectio ipsius, de huiusmodi enim causalitate scriptū est ad Ro iij, resurrexit ꝑpter iustificationē nostrā, de tpe vero Ioan. viij. nondū erat spiritus dat⁹, q̄a Jesus nondū erat glorificatus. Et secundū hoc vt dictū est, ex parte subiecti locantur due cōditiōes (p̄sona scilicet filij dei ⁊ spiritus assumptus) dum dicitur, qui secundū spiritum.

¶ Potest ⁊ alius exponi spiritus: hoc est spirituale esse ⁊ operari non determinando ad esse ⁊ operari diuinū aut assumptū, sed cōiter, significando q̄ spirituale esse ⁊ operari spirituale quod in christo fuit quodcūq; fuerit illud. Et sic ex parte subiecti due similiter cōditiōes locant: scilicet p̄sona filij dei, ⁊ esse ac operari spirituale quodcūq; in ipso quolibet est, ita q̄ sicut primo locutus est de filio dei secundū esse carnale, dicendo q̄ secundū carnē, sic nunc loquitur de eodem filio dei secundū esse spirituale, dicens q̄ secundū spiritum,

¶ Licet ex parte subiecti sit ista diuersitas expositionis, ex parte tamen ꝑdicati nō variatur sensus:

Ientaculi secūdi quæstio prima xxiiij

sed ponitur primo res ad quam predestinatus est, scilicet filius dei in virtute sanctificationis. Ita q̄ non intelligitur hoc simplex scilicet fili⁹ dei, sed totū cōpositū scilicet filius dei in virtute sanctificationis, vt res ad quam predestinatus dicit̄ filius dei secundū spiritū: sicut si diceretur q̄ homo secundū intellectū preordinatus est vt sit homo studiosus vt sit homo beatus, ⁊ similia.

¶ Nūerant̄ aut̄ in huiusmodi verbis mysteria tredecim. Duo ex hoc q̄ li predestinatus apponit̄ ad li qui secundū spiritū. Ex ipsa siquidem diuersitate vboꝝ dū qui secundū carnem dicitur factus, est ⁊c. ⁊ q̄ secundū spiritū predestinatus ⁊c. dicitur, intelligimus q̄ precipuū ⁊ p̄mū in mysterio incarnationis est esse spirituale: ex hoc enim q̄ apponit̄ p̄destinatio ad li secundū spiritū denotat̄ q̄ ordinatio diuina principaliter tendebat ad spiritū: hoc enī ipm̄ predestinationis nomen secū fert. Et merito, tum q̄a spirit⁹ longe prestantior est carne, ⁊ esse spirituale longe excellentius esse carnali. Tum q̄a caro assumpta a vbo dei est mediante spiritu, p̄ quāto ratio q̄ caro assumpta fuerit fuit spirit⁹: hoc est, ideo caro assumpta est q̄a erat materia spiriualis anime, ⁊ non econuerso.

¶ Rursus ex hoc q̄ q̄ secundū spiritū predestinatus dicit̄ ad totū aggregatū, scilicet vt sit fili⁹ dei in virtute sanctificationis, intelligim⁹ ad partem spiritus spectare principaliter sanctificare, non q̄ caro Christi ex pers̄ esset sanctificatione virtutis (quā tactu carnis sue sanctificauerit aquas pro baptisimo ⁊ tactu manus reddiderit sanitatē) sed quoniā caro Christi hoc ipsum secundario ⁊ ex spiriuali vir-

Ientaculi secūdi quæstio prima.

tute habebat, spiritus autem principaliter ex proprio genere scilicet esse spirituali sortitus est.

¶ Tertium est mysterium (scilicet quod propria auctoritate sanctificaret) aperte monstratur per primam partem aggregati predicati, scilicet filius dei: ex hoc enim quod predestinatus est filius dei in virtute sanctificandi, clare patet quod predestinatus est ut sanctificet propria auctoritate. filius quippe dei propria auctoritate que est sua deitas sanctificat, non minus quam pater: quum sit vnus et eiusdem nature et potestatis cum patre.

¶ Quartum mysterium est plenitudo sanctitatis. Et hoc enim quod non dicitur sanctus, sed in virtute sanctificationis, aperit talis tantaque sanctitas que non solum ipsum repleat in se, sed virtutem in eo ponat efficiendi sanctitatem in alijs: fuit enim Christus plenus gratie et veritatis non solum in seipso, sed de plenitudine eius omnes accepimus.

¶ Quintum mysterium est vniuersalitas sanctificationis. Ex hoc namque quod non dicitur sanctificationis bonorum vel illorum, nec animarum tantum aut corporum, nec rationalium tantum aut irrationalium, monstratur quod in eo est virtus sanctificationis omnium. Et veritas est: quoniam ut dicitur ad Ephe. primo, Deus proposuit in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo que in celis et que in terra sunt in ipso. Rursus ex eo quod non dicitur sanctificationis talis (puta secundum gratiam prophetie, aut secundum qualemcunque aliam specialem gratiam) sed simpliciter et absolute dicitur in virtute sanctificationis, aperit quod in eo est virtus sanctificatiua secundum omnem speciem sanctitatis. Ita quod huiusmodi virtus sanctificatiua est vniuersalis, et secundum omnes san-

Ientaculi secūdi quæstio prima xx.iii.

ctificationis species, et secundū omnia sanctificabilia: est siquidē caput sup omnem ecclesiam tam terrestrem quam celestē, et hominum et angelorum: ut dicitur ad Ephe. i. et Colo. ij.

¶ Sextum mysterium est tempus quo incepit sanctificatio hec, dum dicitur ex resurrectione mortuorū: hoc est ex resurrectione nō qualicumq; sed a mortuis (genitiuus enim pro ablatiuo a grecis ponit) iuxta supra inductum verbum Ioan. nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. In cuius signum, primo die resurrectionis dedit spiritum sanctum discipulis insufflando in eos dicens, accipite spiritum sanctum: et dedit potestatem remittendi peccata. Nec propterea intelligas ante resurrectionē Christi defuisse virtutem sanctificandi aut sanctificationē ipsam (quoniā prius sanctificationis opera multa dominus effecerat) sed quia principaliter, manifeste et vniuersaliter prior ordinata est sanctificatio exercenda a tempore resurrectionis. Principaliter quidem: quia sanctificationes priores erāt quasi dispositiōes seu vie ad sanctificationē vniuersalem futurā post resurrectionē. In cuius signū, etiā ipsi apostoli quamuis mūdi ex sermone Christi, adhuc ceci erant nō intelligētes scripturas: sed in die resurrectionis aperuit illis dominus sensum ut intelligerent scripturas. Manifeste vero: quia tunc manifestata est virtus Christi ex gloria resurrectionis. Vniuersaliter autem: quia in oēs gentes ex tunc salus predicanda et conferenda ordinata est: ut patet in euangelio.

¶ Septimum mysterium est cōcausa sanctificationis, quæ scilicet resurrectio ipsius ordinata est cōcau

Ientaculi secūdi quæstio prima.

sa sanctificationis: vt scilicet filius dei ⁊ p̄pria auctoritate ⁊ ministerio p̄prie resurrectionis sanctificaret, nam sicut mortem nostram moriendo destruxit, ita vitam resurgēdo reparauit. Est siquidem ipsius resurrectio causa vite nostre, tū anime: q̄a surrexit p̄pter iustificationem nostrā, tū corporis: q̄a saluatorem expectamus q̄ reformabit corpus humilitatis nostre configuratū corpori claritatis sue. Dū ergo dixit ex resurrectione mortuorū, duo notauit mysteria: temporis scilicet quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur: ⁊ cōcause, qua resurrectio in dignitatem cōcausandi sanctificationem eleuata est.

Octauū mysteriū est integritas spiritualis esse, quando q̄dē ex resurrectiōe effectū est corpus Christi spirituale, iuxta apostoli sententiam, i. ad corin. xv. habuitq; ex tūc saluator: esse spirituale integrū: hoc est secundū omnes nature assumpte partes.

Manifestaturq; hinc, q̄ filius dei secundū spiritū redundantē iam ex resurrectiōe in corpus secundū esse spirituale cōsummatū ex resurrectione, preordinatus sit sanctificator. Dicens itaq; ex resurrectione mortuorū, tria dixit mysteria: t̄pis quo quasi fructus maturus sanctificatio haberet: causalitatis, q̄ in dignitatem cōcausandi sanctificationem resurrectio eleuata est: ⁊ integritas qua cōsummatū est esse secundū spiritū per redundantiam ad corpus.

Ex his tribus iunctis prioribus surgit mysteriū novū, q̄ sanctificare conuenit Christo ex diuina ab eterno predestinatione secundū vtrāq; naturā: diuinam scilicet ⁊ hūanam non qualemcūq; sed gloriosam, vt vere impletam cognoscamus causam ab

Ientaculi secūdi quæstio prima xxv

euangelista assignatā quare nondum erat spiritus
datus quia Iesus nondū erat glorificatus: hoc est
siquidē quod hic docet apostolus, dicens q̄ prede
stinatus est filius dei sanctificator ex resurrectione
a mortuis, qua p̄culdubio glorificat⁹ est. Spectat
reliqua quattuor mysteria ad qualitatem resurgētis
ad sanctificandū, non enim posita sunt hec verba,
Iesu Christi dñi nostri, ad quasi circunloquēdū re
uerenter illum q̄ resurrexit: sed quū facile p̄ pronō
men substantie potuisset dicere ex resurrectione eius
si tantū significare voluisset de cuius resurrectione
loquitur, sicut p̄ verbū mortuoz significauit de qua
resurrectione loquebatur, elegit apostolus tot titu
los apponere, vt ⁊ quis ⁊ qualis ex resurrectione p̄
paratus sit sanctificator monstraret.

Decimū igitur mysteriū monstrat p̄ nomen Je
su: quo nō solum q̄s monstratur, pro quanto est no
men proprium, sed qualis, pro quanto a saluatiōe
impositum illi est: vt dixit angelus ad Ioseph. Sur
rexit q̄ppe ad sanctificandū Iesus, hoc est saluator
quū deuicta morte vniuersum genus humanū sal
uauit, vitam illius inchoando in propria vita cor
porali immortali impassibili ⁊c. vere etenim imple
tum tunc est illud, ps. Saluauit sibi dextera eius: q̄
niam ipse dei filius p̄ suā animā quasi iunctam dex
teram saluauit sibīpsī corpus proprium viuificādo
⁊ dotibus q̄ttuor ab apostolo explicatis i. ad Cor.
xv. glorificādo. ⁊ vere si Christus resurrexit, ⁊ nos
resurgemus: vt ibidem dicitur.

Dundecimum mysterium regie dignitatis mon
stratur p̄ nomen Christi. Vere siquidem puenit in re
gionē valde distantē (vt pote in regionē glorie eter

D

Lentaculi secundi quaestio prima

ne) accipere sibi regnū quū vnctus est vnctiōe glorie sup omnes reges: oportuit siquidem Christum pati hec (scilicet iniurias et mortē) et ita intrare resurgendo in gloriam suam. Incepisse ergo regnū Christi ex sua resurrectione monstrat apostolus, quum p̄destinatum ipsum dicit sanctificatorē ex resurrectione qua surrexit Christus: sicut etiā ex tunc incepit executio p̄summate saluatiōis quū surrexit Iesus. ¶ Tunc quoque incepisse dñum eius, duodecimū mysteriū aperit dicendo dñi. Qui enim prius venerat ministrare, subijci et mori, surrexit dñs, dicens, data est mihi omnis potestas in celo et in terra. Non quod prius nō fuerit dñs (quum vere dixit, vos vocatis me magister et dñe, et bene dicitis, sum etenim) sed quod prius secundum humani corporis officia nō venerat dñum exercere sed subiectionē, surrexit omni ex parte dñs: quum implet illud, Dñs regnauit, de corem glorie corporalis indutus est.

¶ Noster demum mysterio ultimo dicitur: nō quod alijs aut aliqd eximat ab illius dñio (de quo scriptum est, omnia subiecisti sub pedibus eius) sed quia peculiari modo dñs noster, hoc est fidelis est: tū quia dñatur in nobis quia voluntates nostras subijcimus illius mandatis: tum quia cultu fidei, spei ac caritatis gaudemus atque gloriamur in et de ipsius dño. ¶ fructus ergo resurrectionis dñice p̄ li noster notat: vt nō quasi inanis aut in tempus longinquum fructificatur surrexerit, sed surrexit dominus noster, vt statim nos habuerit, vt nunc nos omnino deseruerit. ¶ Predestinatus est ergo filius dei secundū sp̄m, vt sit fili⁹ dei in virtute sanctificationis ex resurrectione qua a mortuis surrexit Iesus christus dñs noster.

Ientaculi secūdi quæstio prima xxvi

Perspice lector in duabus explanatis sententijs collectā ab apostolo materiā euangelij de filio dei dum ⁊ trinitatis ⁊ incarnationis ac incarnati vbi tā secundum humilitatis quā glorie statum ⁊ sanctificatiue v̄tutis ac per hoc sacramentoz mysteria posuit. Et ne qd remaneret intactum, subiungēdo tertium relatiuum, totam complexus est euāgelij materiā. Nam vbi de capite collegerat, ad ecclesiam ipsius Christi corpus descendit: oportet enim euāgelizare quoq; vnam sanctā in Christo ecclesiam vt patet in symbolo. **Q**uinq; autē vt breuiter prestringam⁹ de Chri ecclesia proponit. Primo iunctiōnem cū Christo, nō q̄liter cūq; sed depēdendo ab ip̄o, dicens p̄ quē iungitur enim ecclesia Christo vt capiti, ⁊ ab ip̄o pendet vt a capite pendet corporis vita. Secundo dona Christi in ecclesia, ⁊ communia toti ecclesie, dicens accepimus gratiam, ⁊ dona quibus diuersa membra seu gradus diuersi sunt in ecclesia, dicens ⁊ apostolatū, in hoc enim primo gradu reliqui subintelliguntur. Tertio finem intrinsecum p̄pter quē distribuuntur gradus ac dona in ecclesia dicens ad obediendum fidei. Vbi fides non quē sine operibus mortua est sed formata que per dilectionem operatur, posita est firmis: nam obedientia fidei non est vbi fides mortua est: voluntate enim renuente obedire fidei que diligendum deum super omnia monstrat, non mouetur homo ad obediendum fidei. **R**ursus vnitās fidei monstratur ex singulari numero: ⁊ non vt vnusquisq; in sua fide saluet̄, sed obediatur fidei vni. Quarto indiuisionē vniuersalis ecclesie apit. **E**x conāq; q̄ nō in vna tantū natione sed in omnibus

¶

Ientaculi secūdi quæstio prima.

gentibus ad hoc vnum, vt scilicet obediāt fidei vni, gratiā vnam ⁊ apostolatū vnum accepimus, cōsequens est vt vna atq; indiuidua sit vniuersalis ecclesia Christi in omnibus gentibus: iuxta verbū dñi, fiet vnum ouile ⁊ vnus pastor. Quinto finem extrinsecum, pro nomine eius: tota enim ecclesia ordinatur ad gloriā dñi Iesu Christi, nec sunt apostoli, doctores, protectores ⁊c. pro gloria ppria, sed pro gloria filij dei. Habes ergo summarie ex vbis apostoli totam euangelij materiam, quā intendebat Romanis proponere.

Ad ea que tanquā difficultantia materiā inducta in principio sunt, nō est confutādo sed explanando summarie dicendum, q̄ licet nō admittatur q̄ q̄ referat filiū dei absolute, vt predestinatus sit filius dei absolute, admittit̄ tamen vt q̄ referat filium dei factum secundū carnē ex semine David: hoc est filiū dei vt est fili⁹ hominis. Nec ē incōueniens vt illa triplicitas relativi sic ordinetur vt semp̄ crescat, referendo immediate antecedēs in quo etiā prius antecedēs clauditur, hoc est vt primū q̄ referat filium dei, secundū q̄ referat eundē factū secundū carnē, tertium vero p̄ quē referat eundē nō solum factum secundū carnē, sed predestinatum ⁊c. Nec inconuenit diuersas eundem textum habere expositiones etiam secundum sensum literalem: quoniā author sacre scripture est spiritus sanctus, q̄ plures simul sensus intendere potest.

Unde autē varietas ipsius textus emerferit, non apparet. Quod enim ex translatoe non contigerit manifestat diuersitas textus etiam apud Grecos, nam apud vulgariū legitur predestinatus, ⁊ apud

Ientaculi secūdi quæstio secūda xxvij
origenē destinatus. Ut cūq; sit, text⁹ verificat̄ vtro
q; modo: vt patet ex dictis. Nec de prima q̄stioe.

Circa secundā questionē de verbis Jo⁹
an. q non ex sanguinibus &c. ambi
guitas occurrit primo an vna & eadem gene
ratio neget̄ p tres negatiōes, nō ex sanguinib⁹ neq;
ex voluntate carnis neq; ex voluntate viri, an singu
lis negationibus respondeant singule generatiōes.
Nam si vna eademq; generatio per omnes nega
tur, inutilis videtur multiplicatio tot causarū: ad
quid enim opus est miscere in euangelio naturalē
hominum natiuitatem prouenire non solum ex san
guinibus, sed etiam ex voluntate carnis & ex volun
tate viri? Si vero tres generationis species descri
pte dicuntur, falsum apparet, ex eo q; generatio ex
voluntate carnis, nō est diuersa a generatiōe ex san
guinibus: cōcupiscentia q̄ppe carnis nō aliter gene
rat filios quā p p̄mixtionē carnalē maris & femine.
Secundo an vna eadēq; volūtas sit volūtas car
nis & voluntas viri. Nā si locutio ista p̄pria est, o
portet ex vna p̄te vnā fateri voluntatē, quū nō inue
niant̄ in toto genere hūano diuersæ species volūta
tū (quāuis eī animalis appetitus multiplicet̄ in
plures species, voluntas tamē nō multiplicat̄) & ex
altera parte nullā dicere voluntatē carnis: q̄a volū
tas in sola ratione est, & appetitus est ratiōalis, &
nō carnalis seu sensibilis. Si vero nō curandū cre
dit̄ de proprietate nominū, & due voluntates quasi
duo appetitus distincte dicunt̄ (ratiōalis scilicet q̄
proprie vocat̄ voluntas, & sensibilis, q̄ appellatus
est voluntas carnis) tūc sententia teneri potuit, sed
lingua cohibenda erat: quod p̄cul ab euangelista eē

Ientaculi secūdi quæstio secūda

debet. **T**ertio an filij dei p adoptionē dicantur p
prie nati ex deo, an secundū p̄munē tātū vsū quo
in humanis adoptatus in filiū, dicit̄ gēntus ab il
lo per adoptionē: q̄ etiam in hac litera dicit̄ gēnt̄
ex voluntate viri. Quod em̄ p̄p̄e intelligi debeat, ex
eo videtur q̄ nisi p̄p̄e essent ex deo nati, non essent
proprie filij dei. Quod vero communiter accipien
dum sit, ex eo apparet q̄ voluntarie genuit nos, dā
do nobis sp̄ritum adoptionis filiorum in quo cla
mamus Abba pater.

Ad hanc Quæstionē dicit̄, q̄ Joānes euā
gelista triplicē ac p̄ hoc omnē i hu
manis generationis modū p̄plexus est. Prīmū q̄
vita naturalis acquiritur, et nascuntur filij hominū
ex sanguinibus viri et mulieris. Secundum quo vi
ta moralis p̄sona carni, in nobis fit ex voluntate car
nis: hoc est ex electione eorum que consonāt carni.
Et hinc nascuntur filij huius seculi: quorum vita
est circa aut necessaria aut vtilia aut delectabilia se
cundū carnem. Tertium quo vita excellens conso
na rationi, in nobis fit ex voluntate viri: hoc est ex
electione eorum que sola ratio seu virilis animus
emulanda dicat. Et hinc nascuntur filij huius q̄
seculi q̄ excellentes sunt: inter quos quidam heroes
vocantur. Ita qd̄ intendit euāgelista filios dei neq̄
ex natura simpliciter, neq̄ ex natura adiuncta volū
tate carnis (hoc est studio ad quecunq̄ spectāt ad
carnalia) neq̄ ex natura adiuncta volūtate viri (hoc
est studio officioso ad q̄cunq̄ sunt et eē p̄nt virilis
perfectionis, delectatiōis aut glorie) nasci aut fieri.
Et qm̄ ad aliquod horum trium spectat omnis ge
neratio hominum secundum quodcunq̄ esse possit

Ientaculi secūdi quæstio secūda xxviii.

bile, siue ex celo siue ex quacunq; causa naturali aut
voluntaria (vt patet discurrendo ⁊ applicando) is
deo hāc triplicem generationem negando, aperuit
euangelista aliunde querēdā esse gñonem filiorum
dei q̄ ex naturalibus aut volūtarijs causis creatis:
⁊ statim manifestauit quartum generationis mo-
dum, dicēs sed ex deo nati sunt. Nec dixit sed a deo
facti sunt (vt ceteræ creature, quas dixit ⁊ facte sunt
sed dixit, sed ex deo nati sunt: docens filios dei) tali
modo procedere a deo vt mereātur dici nati ex deo
tūm p̄pter naturalē in modo pducendi, tūm p̄pter
connaturalitatem rei producte.

Que quoniam altioris speculationis sunt (vt po-
te a Joanne euāgelista dicta) oportet altius incho-
ando, aduertere bona creata distingui in duos ordi-
nes. Unus est ordo nature: alter est ordo gratie.

In primo ordine sunt omnes substantie create, ⁊ p-
rietates, actiones, passionēs, ⁊ quecunq; quomo-
dolibet eis naturaliter pueniūt. In secūdo aut quā-
tum ad propositum spectat, inueniunt quedam res
que ita sunt de ordine gratie vt sint de genere dei: vt
charitas ⁊ lūmē glorie. Bona creata primi ordinis
se habent ad deum vt artificia ad artificem, que
sunt aliena a natura artificis: vt domus, arca, nauis,
⁊ alia huiusmodi testantur relata ad suos arti-
fices. Charitas aut ⁊ lumen glorie que supremū te-
nent locum in secundo ordine, se habent ad deum,
vt connaturalia ad id cui sunt connaturalia, vt ea
que sunt secundum naturam ad naturam: sicut cale-
re ad ignē, sicut moueri deorsum ad graue. Quod
ex eo cognoscere potes: q̄a nihil horū pōt eē natura
aut p̄naturale alicu? creature create aut creabilis.

Ientaculi secūdi quæstio secūda:

Nō potest siquidē fieri aliqua creatura que sit suapte natura beata beatitudine illa q̄ consistit in fruitione promissa nobis in celesti patria, vt sit suapte natura amans deum amore charitatis, quo distinguitur filij dei a filijs pditionis: quoniā si aliqd bonum posset fieri, posset esse aliqua creatura non indigens gratia dei, sed ex proprijs sue nature haberet q̄ nō posset peccare, et seipsam saluaret: scriptū est enim i. Ioan. iij. Omnis q̄ natus est ex deo, peccatum nō facit, quoniā semen ipsius in eo manet: et nō potest peccare, quoniā ex deo natus est, et rursum cap. v. omnis qui natus est ex deo non peccat, sed generatio dei conseruat eum.

Quia igitur p̄uū est deo esse naturaliter beatum dicta beatitudine, et amare naturaliter ipsum deum sic scilicet dicta charitate, cōsequēs est vt intelligamus bona creata q̄bus p̄stituunt filij dei hic q̄dem inchoatine p̄ grām charitatis, in patria vero p̄plete p̄ cōsummatā gratiā luminis glorie, esse de genere diuino, et deum se habere ad illa vt ad cognata vt ad cōnaturalia vt ad secundū naturā ipsius dei: et p̄terea relique creature facte dicunt, filij autē dei nati dicunt. Iure siquidē nasci dicunt q̄ ad p̄naturalia p̄ducunt, q̄ ad ea q̄ sunt scdm̄ dei naturā eleuāt̄ natiuitatis siquidē tā ratio quā nomē ad naturā spectat. Si itaq; ex termino p̄sideres p̄ductionē filiorū dei, natos ex deo intelliges: q̄a fiunt cognati ipi summo deo. Si modum quoq; inspicias, idē inuenies. Dupliciter siquidē aliqd a voluntate efficit̄. vno modo absolute: vt quum eligim⁹ aliqd exteri⁹ opari vt mederi, edificare, &c. Alio modo ex affectione: vt quum ex odio vel amore mouemur ad aliqd.

Ientaculi secūdi quæstio secunda xxix

Quod procedit exterius voluntarie, dicitur fieri a voluntate. Quod procedit in nobisipsis a voluntate affecta, dicitur nasci ex voluntate, quasi naturaliter illud proueniat: quia voluntas affecta per modum nature operatur: habitus enim inclinatur per modum nature. et quasi intrinseci principij rationem induit voluntas affecta: quando ex affecta voluntate firmus tales: puta mites, aut iusti, aut auari, &c. Unde Joannes euangelista eadem prepositione scilicet ex, et eodem participio scilicet nati: usus est in singulis particulis dicens. non ex sanguinibus non ex voluntate carnis, non ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt: nam si nati subintelligitur in precedentibus.

Nisi replicasset, qui non ex sanguinibus nati, neque ex voluntate carnis nati, neque ex voluntate viri nati sed ex deo nati sunt. filij siquidem hominum nati sunt in esse nature ex sanguinibus: et filij huius seculi communiter, nati sunt in esse morali ex voluntate carnis, hoc est, ex voluntate affecta carni. et similiter filij huius seculi egregie vite, nati sunt ex voluntate viri, hoc est, ex voluntate affecta virilitati.

Quorsum hec? ut percipias filios Dei similiter ex Deo natos. Voluntas siquidem Dei omnium quomodolibet creatorum causa est: sed reliquas creaturas producit quasi voluntate artificis, filios vero adoptionis producit quasi voluntate affecta: utpote ad cognatos nature diuine, ad ea que sunt secundum naturam ipsius dei: naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur quod quasi principij intrinseci rationem induit in producendo filios dei: pro quanto tantum spiritus principij naturalis. Ex utraque igitur parte hoc est ex pre

Ientaculi secundi quæstio secunda.

termini & ex parte principij) quātū ad moētū pro-
ducendi tantum naturalitatis diuine inuenitur in
productione filioꝝ dei, vt Ioannes euangelista ad
hec aperiēda dixerit, ex deo nati sunt: vt li. ex. & li. nas-
ti vtrāq; naturalitatem indicarent

¶ Et ne hec ficta putes, audi Petrum apostolū pri-
mo cap. ij. epistole, maxima & preciosa promissa do-
nauit nobis, vt per hoc efficiamini diuine nature
pfortes. Audi Paul. ad Rom. viij. quos presciuit
& predestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt
sit ipse primogenitus in multis fratribus. Vbi vides
filios dei in pfortium diuine nature eleuatos, & ad
cognitionem tantā cum deo suos filios predestina-
tos, vt fratres sint primogeniti filij omnino natura-
lis veritq; dei, illum siquidē deus natura genuit vtz
deum: nos autem volūtate genuit vt sumus primi-
tie creaturarum, vt dicitur Jac. i. **¶** Vide demū
q; Ioannes euangelist. tanti fecit mysterium p hec
verba prolatum de filijs dei, vt ne hoc impossibile
crederetur, attulit pro testimonio id quod est ma-
xime supermirabile, scilicet mysterium incarnatio-
nis: subdit enim, & verbū caro factū est. Tanquam
diceret, vt credas homines nasci filios dei, scito de-
um esse factum carnem, vt habes in glosa. Sunt i-
gitur in supremo totius vniuersi gradu locati filij
dei, qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate affe-
cta carni, neq; ex voluntate affecta virilitati, sed ex
deo nati sunt

¶ Ad quesita autē dubitādo, ordinate rñdē-
do dī, Et ad p̄mū qdē, q; tres
gñationes excludunt p hāc triplicē negationē, & q;
gñatio ex volūtate carnis, nō appellat̄ hic gñatio

Tentaculi secundi quaestio tertia. xxx

qua sunt hoies s'm eē nature, sed qua sunt s'm eē mo-
rale ex voluntate affecta h'modi carnalibus, quales
cōiter emergunt filij bui⁹ seculi ex h'mōi affectibus
alij prudentes rectores, alij negociatores, et id gen⁹
reliq. Ad s'm vō q' hic est sermo de voluntate ipie
et vna ponit voluntas s'm substantiā, due at s'm af-
fectū. Voluntas siquidē vna et eadē s'm se est q' est
carnis et viri, s; gēnat' ppter diuersas affectōes al-
tera ad ea q' virilis excellētie sunt: et vocat' volūtas
viri, altera ad ea q' carnalis necitatis vtilitatis aut
delectatiōis sunt: et vocat' volūtas carnis. Ad tē-
tū at, q' sermo euāgeliste est de natiuitate ipie, q'
tum tñ suffert subiecta materia. Et em̄ ex dictis a-
liqualis coniectura haberi potest, non fiunt et sunt
filij dei adoptiui vt sunt et fiunt filij adoptiui homi-
num, sed eleuantur in consortium et cognationem
diuine nature, et propterea Iohannes euangelista
quum dixisset, dedit eis potestatem filios dei fieri,
curauit tanto studio aperire modum quo fiunt fi-
lij dei, et post tot negatiuas manifestauit modū, sci-
licet q' ex deo nati sunt. Dixi autem notanter posse
coniecturam nunc haberi: quia idem Iohannes di-
cit: nunc filij dei sumus, et nondum apparuit quid
erimus: quum apparuerit similes deo erimus.

Hec de secunda questione.

Circa Tertiam questionem de verbis a-
postoli (quid faciunt qui baptizan-
tur pro mortuis, si omnino mortui non resur-
surgunt vt quid et baptizantur pro illis) difficul-
tas occurrit, ex eo quod sermo iste est vel de repres-
sibili vel de laudabili baptismo. Nam si de vi-
tuperabili baptismo, quo qdam forte baptizabanē

Tentaculi secundæ quæstio tertiã

pro sanguineis defunctis sine baptismo (ita quod semel baptizabantur pro salute propria, & iterum baptizabantur pro proximis suis defunctis sine baptismo, erronee putâtes baptizari posse vnâ pro alio) si de hoc inquam erroneo baptismo loquitur apostolus, infirmum valde argumentum ad persuadendam resurrectionem mortuorum assumit: dum ex fide & spe quam habent de resurrectione mortuorum isti qui baptizantur pro proximis defunctis, arguitur quod mortui resurgent. Nam facillime & in promptu est confutatio huius argumenti, respondendo quod quemadmodum factum istorum est vanum ita & fides ac spes eorum, ita quod argumentum hoc sumi ex hominum fide ac spe vana, non oportet aliunde monstrare quam ex proprio facto quo baptizantur pro alijs: ex hoc enim quod inutiliter & vane baptizantur pro alijs, argumentum habetur quod vana est fides et spes quam habent de resurrectione mortuorum.

Si vero est sermo de laudabili baptismo, apparet quod oportet incurrere alterum duorum inconvenientium: scilicet vel equiuocationem, vel improprietatem. Nam si exponitur pro mortuis, id est operibus mortuis, que sunt peccata (iuxta illud ad Thebros nono: sanguis Christi emundabit ab operibus mortuis) incurritur equiuocatio: nam in alia significatione sumitur quum primo dicitur, qui baptizantur pro mortuis, & in alia sumitur statim subdendo, si mortui non resurgunt: vt patet. Et nihilominus quale argumentum hinc sumpsit apostolus: quasi penes similitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex resurrectione per baptismum ab operibus mortuis ad resurrectionem

Ientaculi secūdi quæstio tertia xxxi

a naturali morte procedens. Si autem exponitur pro mortuis, hoc est profitendo fidem ac spem de resurrectione mortuorum (pro quanto hi qui baptizabantur profitebantur integrum fidei symbolum in quo manifeste dicitur credo carnis resurrectionem, &c. ita quod pro tanto dictum est q̄ baptizantur pro mortuis, p̄ quāto baptizant̄ profitendo resurrectionem mortuorum) si sic inquam exponit̄ incurritur improprietas sermonis, nam improprie dicuntur baptizari pro mortuis, quia baptizantur profitendo resurrectionem mortuorum. Similiter posset dici baptizantur pro trinitate, quia baptizant̄ profitendo trinitatem.

Ad hanc Questionem respondetur, q̄ quum apostolus nō arguat ex fide aut spe aut ex verbis, sed ex facto (nam dicit, quid faciunt qui baptizantur pro mortuis, & exponens illud factū esse baptizari pro mortuis, & exponēs illud factū esse baptizari p̄ mortuis, subdit: si mortui non resurgant ut quid baptizantur pro illis, scz mortuis) oportet sensum horum verborū sumere ex facto ex quo argumentum sumit apostolus. Nescio aut̄ melius factū hoc interpretari q̄ ex doctrina eiusdē apostoli: q̄ ad Coloss. ii. docet eos q̄ baptizantur baptizari in persona mortuorū, & non solum mortuorū sed etiā resurgentū cū Christo, cōsepulti inq̄ estis per baptismū Christo, in quo & resurrexistis p̄ fidem operationis dei qui suscitavit illū a mortuis. Et rursus cap. iij. si resurrexistis cū Christo, que sursum sunt querite: mortui enim estis, & vita v̄ra abscondita est cū Christo. Ritus baptismi h̄z ut qui baptizant̄ mergant̄ sub aqua, & p̄ hoc rep̄tent du

Ientaculi secundi quæstio quarta.

as mortes, scz propria morte morale & mortē Christi corporalem: repñtant em̄ se mortuos vite veteri sicut christus mortuus est vite huius mūdi,mersio em̄ representans sepulturā Christi mortui,ponens hominē q̄ baptizat̄ sub aqua sicut corpus Christi positū est sub terra,representat q̄ hominē illum ita recedere a preterita vita vt sit illi mortuus et sepultus.Similiter surgendo ex aqua,representatur duplex resurrectio: & christi,corporalis, & hominis,spiritalis: ita q̄ ex hoc q̄ homo surgens ex aqua,representat Christū a mortuis resurgentem,representat quoq̄ seipsum surgere in nouam vitam spirituales: nunc quidem quantū ad animā s̄m rem,in futurum autem etiam quantum ad corpus in spe. Hoc est factum ex quo arguit apostolus,dicens: quid faciunt qui baptizantur pro mortuis,boc est, in persona mortuorum, si mortui non resurgunt vt quid baptizantur pro illis: hoc est, personam illorū agunt qui sic baptizantur pro mortuis.Sicut in representationibus quidam agunt fortes,quidā modestos,quidam mortuos,quidam claudos,quidam cecos, &c. & hi dicuntur operari pro cecis, p̄ claudis, qui agunt personas illorum.

Ex tali itaq̄ baptismi ritu quo qui baptizantur personam mortuorum agunt ad similitudinē christi mortui, & consequenter personam resurgentium ad similitudinē christi mortui resurgentis,argumentum sumpsisse apostolum intelligendum ē. Tū quia secundum hunc sensum inuenitur argumentum efficac: vanum siquidem esset tale factum representationum mortis & resurrectionis, si mortui nō resurgunt. Tum quia exponitur litera sumendo ar

Ventaculi secūdi quæstio tertiã   xxx j

gumentum a facto, iuxta verba apostoli. Tū quia
seruatur proprietas sermōis, ⁊ nulla interuenit eq̄
uocatio. Tum quia consonat alijs documentis a
postoli. Tum quia nihil incerti aut noui in eccle
sia Christi per hanc expositionem ponitur.

Et aduerte, q̄ quia ex modo facti, solus ritus ba
ptismi per immeriōnem representat mortem ⁊ re
surrectionem, ideo apostolus quasi particulariter
loquitur de facto illorum qui baptizantur in perso
na mortuorum. Et rursus ideo apposuit coniun
ctionem ⁊, dicendo vt quid ⁊ baptizantur, quasi di
ceret, vt quid non solum baptizantur, sed baptizan
tur ⁊ pro illis id est, in persona mortuorum. Tan
quam diceret, vt quid tali ritu personam mortuo
rum ⁊ resurgentium assumunt quum baptizantur.

Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex effica
cia sacramenti semper baptismus quomōcunq; fi
at, commori ⁊ consepeliri hominem facit ⁊ resurge
re cum Christo in nouitatem vite.

Ad obiecta Autem in principio, non est
aliter respondendum, nisi qđ
expositio illa de opinato illo erroneo baptismo, mi
nus consona videtur sensui apostoli: qui ex facto
manifeste arguit, ⁊ non ex spe facti. Hec de ter
tia questione.

Circa Quartam questionem difficultas
occurrit: quia non apparet litera
lis sensus secundū planum litere contextum.
Non em̄ apparet ad qđ positū dicant illa verba:
mediator autem vnus nō est, deus autem vnus est

Ientaculi secundi quæstio quarta.

constat naq; ibi sermonem neri de dinerentia inter legē mosaicā ⁊ promissionē factā Abrabe in Gbriſto. Et quantū apparet. extra propositū, extra contextum interpositū est q; officium mediatoris ē inter duos, ⁊ similiter q; deus est vnus: quorsum enī hec bic? quamuis in se verissima sint. Nec est tota quæstionis ratio ac summa.

Ad hanc Quæstionē, dī q; referendo clausulam illam in manu mediatoris, ad legem mosaicā de qua est sermo, soluitur facile quæstio. Ad cuius clariorē ac pleniorē intelligentiam colligenda antedicta summarie sunt. Posuit ibi apostolus ex vna parte Abrabe promissionē (quam etiam testamentū a deo confirmatum vocat) et ex altera parte Moysi legem. Et ex parte Abrabe posuit quinq; scilicet fidem, benedictionem, vitam, hereditatem, ⁊ iustitiam, ex parte vero legis cōtraposuit quoq; quinq; scilicet opera legis, maledictionē viuere in operibus legis, transgressionē, ⁊ peccatum. Et demum concludit legem fuisse in custodia ⁊ pedagogū ad fidē Iesu Christi: in q; oēs homines vniunt per fidē ⁊ fidei sacramentū baptisma.

Quū igit ex parte promissionis Abrabe tot diuina bona posuisset Apostolus, ⁊ ita appropriasset Abrabe vt negasset illa a lege, quæstionē interposuit, qd igitur lex? Et statim respondet, propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

Ubi quattuor conditiones legis manifestat, Prima est, quod propter malum posita est: hoc est, lex non est posita vt faciat bonos ⁊ iustos, sed vt puniat malum. Et hoc fecant illa verba

Ientaculi secūdi quæstio quarta xxxi j.

propter transgressionē posita est. Quum enim due sint partes iustitie, scilicet declinare a malo ⁊ facere bonum, lex scripta in hoc differt a fide Abrahæ q̄ lex ad malum potestatem habet: culpe q̄dem puniendum, pene vero infligendum, fides vero efficit bonum: q̄a ex fide viuunt vita iustitie ⁊ dilectionis ⁊c. ¶ At si p̄tra hoc obijciatur, nō esse deterioris cōditionis legē Moysi legibus humanis: quas constat positas esse nō solum propter trāsgressionē arcendam ⁊ puniendā, sed etiā propter bonum virtutis, nā ad hoc ordinantur leges vt fiant homines v̄tuosi: vt patet ij. ⁊ v. Etibi. Maxime ergo lex p̄ Moysen a deo data ordinatur: ad reddēdos homines virtuosos, Et confirmatur: q̄a legis precepta sunt non solum de declinando a malo (puta nō occides, non mechaberis, nō adorabis deos aliēos ⁊c.) sed etiā de faciēdo bonū: puta diliges dñm deū tuum ex toto corde tuo ⁊c. honora patrem tuum.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ aliud est loq̄ de fine legis, aliud de effectu legis, nā finis legis ad intentionē spectat: effectus vero ad potestatem ⁊ efficaciam legis. Si de fine est sermo finis legis est bonum virtutis, ad quod intendit p̄ precepta ⁊c. ducere. Sed nulla lex scripta habet hāc potestatem hācq̄ efficaciam vt efficiat aliquē bonum: precipere siquidē potest bonum, sed nō facere. Sed respectu trāsgressionis seu mali, habet lex potestatem ⁊ efficaciam puniēdi: puniē enim malos, ⁊ puniendos arcet consequēter: vt experientia testatur. Apostolus autē non de fine sed de effectu legis ⁊ fidei loquit̄: ⁊ docet q̄ fides Abrahæ facit hominē iustum ac viuū ⁊c. lex autem nō potest iustificare aut viuificare aliquē, sed po-

¶

Leuenticuli secūdi quæstio quarta
test punire. Et ideo ppter trāsgressiōē tāquā ma-
teriā ppij effectus q̄ est punitio, posita est: ⁊ nō p-
pter iustitiā seu vitā, in quā nō potest vires suas ex-
ercere, nisi pro quāto dilabuntur in maloz ordinē
in suis omiſsiōibus, lex em̄ p̄cipiēs religiōis seu pie-
tatis opa, nō potest efficere in subditis religiōis aut
pietatis officiū, exercet vires suas puniendo: vt lapi-
datus est q̄ nō sanctificauit sabbatum ⁊c.

¶ Secunda est q̄ est tēporalis, scilicet ad Chriſtū.
Et hoc significant subiuncta v̄ba, donec veniret se-
m̄ cui pmiserat, ita qd̄ hinc habes qd̄ lex Moyſi
nō est ppetua sed t̄p̄alis. Nec obstat q̄ pluries di-
citur in lege Moyſi, legitimū sempiternū erit, aut ali-
qd̄ simile: qm̄ huiusmodi sempiternitas accipitur p
duratiōē coena populo Iudeoz. Et est sensus, qd̄
est sempiternū secundū ppetuitatē populi, scilicet
vsq̄ ad Messiam, q̄ pater futuri seculi p̄dictus est,
⁊ vnum populū ex omnibus factururus nouo nomi-
ne Chriſtianū: ⁊ iuxta v̄bum Isa. ⁊ vocabitur tibi
nomen nouum quod os dñi nominauit. Scito ta-
men quod lex cum suis preceptis potest dici perpe-
tua quantum est ex parte authoritatis humane, p
quanto posita est non renocabilis nisi p̄ ipsum de-
um verum, ⁊ dicitur temporalis, pro quanto deus
verus caro factus adimpleuit illam: ⁊ sic consum-
manit non cōsumpsit illam, iuxta illud, nō veni solu-
uere legem, sed adimplere, ita quod finiuit legē nō
p̄sumendo, vt cibus finitur, sed perficiendo, vt offi-
cium ducis exercitus finitur parta victoria: iuxta
aliud verbum domini in cruce, consummatum est.
Tertia conditio est, quod lex est ex celesti authori-
tate posita: vtpote ordinata p̄ angelos, quod etiam

Ientaculi secūdi quæsto quarta xxxiiii

Stephanus prothomartyr prius dixerat Act. viij. accepistis inquit ad Iudeos legē in dispositiōe angeloz. Decuit vt inter tot quasi ignobiles cōditiones quas de lege referebat apostolus, interponeret aliquā nobilē ⁊ gloriosam: scilicet q̄ ordinata fuit per angelos, in quo omnes humanas leges excellit, ⁊ aūthoritatem diuinā habere mōstratur. Potest nihilominus vltra cōmendatiōem legis hec p̄tacula ad secundā cōditionem p̄tinere: vt scilicet significetur a q̄bus ⁊ ad quos lex erat vsq; ad semen p̄missum, intendens quod ordinata erat p̄ angelos tēporalis, scilicet donec veniret semē. Ac si apte diceret, lex est t̄p̄alis secūdum qd̄ est ordinata p̄ angelos, qui cognocebāt huiusmodi temporalitatem: quamuis secundum q̄ est accepta ab hominibus, videatur sempiterna.

Quarta p̄ditio est q̄ est mediatrix, ⁊ hoc significāt v̄ba illa, in manu mediatoris: hoc est in ope dimidiatoris. Et intēdit qd̄ lex fuit dimidiatoria: proquāto fuit data nō toti generi hūano, sed vni parti scilicet filiis Israhel, ⁊ distinctiua fuit illius populi a reliquo mūdo: vnde etiā in vestibus signa discretiua ab alijs mādauit lex. Et qd̄ hic sit sensus literalis, apparet ex eo qd̄ huic sensui omnia sequētia cōsonant, ita vt currant absq; cespitatione aliqua: vt patet in sequentibus. Habuit ergo lex hanc cōditionem quod fuit dimidiatiua generis humani, quo contra fides Abrahæ, semen eius Christum v̄nitatē mūdi facit. Vnde statim apostolus subiūgit q̄ postq̄ reuelata est fides Christi, nō est Iudeus neq; Grecus ꝛc. sed oēs sumus vnum in Christo: vt p̄ hoc intelligas q̄ cessauit dimidiatio legis vbi

Ientaculi secundi quæstio quarta

venit vnitas Christi, vnde statim ex hac legis cōditiōe apostolus materiā obiectiōis assumit dicens, mediator aut̄ vni⁹ nō est, deus aut̄ vnus est. Non dicit, mediator duorū aut pluriū est: quoniam non loquit̄ de officio mediādi, hoc est coniungēdi vel cōcordādi duos vel plures, sed dicit negatiuā, scilicet vnus nō ē: quia diuidiāre nō est facere vnū, sed scindere vnū, et p̄ oppositum deus est vnus in sua p̄missiōe: quia vni semini p̄misit benedictionem omnium gentium, p̄miserat em̄: Abrahe dicte sunt p̄missiōnes et semini eius: nō dicit et seminibus quasi in multis, sed quasi in vno et semini tuo qui est Christus. Ad huius quippe vnitatis p̄missiōem p̄ quā p̄stituitur totus mundus in vnitare, spectat quō dicitur, deus autē vnus est, in sua p̄missiōe.

¶ Ita quod ex hac legis cōditiōe quæ est diuidiātoria generis humani, nascit̄ statim quæstio, assumpta p̄positione vniuersali quæ diuidiātor vt sic nō est factiuis vnus, et regione cōtraposito quæ deus est vnus in sua p̄missiōe, nam hinc statim inferitur, lex ergo aduersus p̄missa dei: p̄ quāto, p̄missa dei sunt in vnitare ḡnis hūani in vno semine Abrahe, et lex nō est ad vnitare sed ad diuisionē ḡnis hūani.

¶ Vbi videre potes quod ad p̄positum materie de qua tractat apostolus secundū hunc sensum dicta sunt hec v̄ba. Sunt em̄ adeo ad p̄positum vt fuerint valde etiā necessaria ad plenius p̄mendandā p̄missiōnē et fidē Abrahe supra legē: vnitas namq; vel diuisiō generis humani maximā facit differentiam.

¶ Et vt plenius appareat veritas dicti sensus, trāseunda summarie est respōsiō apostoli ad exortā obiectiōnē, p̄notādo duo. Alterū ē, quod licet hec obiectio

Ientaculi secūdi quæstio quarta xxxv.

fit explicite deducta ex vltima p̄ditiōe legis, p̄ quā
to quasi syllogizata est inde: insinatur tamē in lite
ra q̄ ex alijs quoq; legis cōditionibus nascit̄ dicta
obiectio, dū in numero plurali dicit̄, lex ergo aduer
sus p̄missa dei: ex hoc em̄ intelligim⁹ p̄cludi legē eē
aduersus multa, p̄missa dei, ⁊ nō solū aduersus vni
tatē, p̄missam. Et vere apparet hinc q̄ sit ⁊ aduer
sus iustitiā, p̄missam, pro quāto lex p̄ter trāsgressi
onē posita ē, ⁊ aduersus hereditariū semē, p̄missum
pro quāto durat donec veniat semē: duratio siq̄dē
legis quādin est, tollit seminis illius aduentū ⁊ ecō
trario, lex ergo aduersus p̄missa dei apparet.

¶ Alter est, q̄ cōis radix omnīū infirmitatū legis,
q̄bus differt ac deficit a fide Abrahæ, est penes viui
ficare seu iustificare animā. Et enim si lex posset ius
tificare, nō propter transgressionē posita esset, sed
propter vitā iustitiæ, ⁊ similiter nō duraret donec
veniret semen, sed semper: vtpote ip̄am vitam semi
ni p̄missam conferens, ⁊ similiter non diuidiret
genus humanum, sed vniret ip̄m in vita spiritus.
Et propterea apostol⁹ ad radicē securim ponit sol
uendo obiectionē, dū p̄munē omnīū infirmitatū le
gis rationē reddit, postq̄ respōdit absit, ⁊ dicit, si
em̄ data esset lex q̄ posset viuificare, vere ex lege eēt
iustitia: intellige apostolū subtiliter impotentia le
gis tanq̄ ex necessitate materie se tenētē afferre. Sic
si latinus diceret, lex data est suapte natura impotēs
viuificare: ita q̄ nō ex accidēte infirmitate aut ex a
liq̄ defectu p̄natiuo lex hanc infirmitatē ⁊ p̄sequē
ter ceteras p̄comitantes habet, sed ex hoc ip̄o q̄ est
lex, seq̄t̄ q̄ lex est diuersa res a fide ⁊ p̄missiōe Abra
hæ. In cui⁹ signū lex distinguit̄ p̄tra grām Ioan. i.

Et iij.

Tentaculi secundi quæstio quarta

lex p̄ Moysen data est, gratia p̄ Jesum & h̄m̄ facta est, fides siquē pars est gratie. Et q̄ hoc sit veꝝ, manifestat: q̄a si data eēt lex q̄ posset viuificare, ex lege vere esset iustitia, qd̄ esset p̄tra p̄missionē dei: q̄asi ex lege, iam nō p̄ re p̄missionē: vt sup̄ius dictū est. Ergo q̄ lex sit h̄ns tot p̄ditiones, ex naturali eius impotētia seu infirmitate est. Deinde subiungit q̄ nō aduersus p̄missa dei has p̄ditiones habet lex, sed pro p̄missis dei: p̄ quāto ex his p̄ditionibus trāsmittit subditos ad p̄missionē factā Abrahæ, dicēs, sed cōclūdit scriptura omnia sub p̄ctō, vt p̄missio ex fide Jesu Christi daret̄ credētib⁹. Ideo inq̄t lex scripta clausit omnia p̄cepta tā de malis vitādis q̄ de bonis, p̄sequēdis sub p̄ctō, cognoscēdo, p̄cupiscēdo p̄ māsuro ac puniēdo: vt sic trāsmittat ad desiderandū & querēdum medicū redēptorē ac saluatorē, nulla em̄ ex parte infirmi via q̄ velit & q̄rat medicū melior est, q̄ morbū p̄uū augeri & durare cognoscere ac puniri, sine liberatiōe tamē. Sic lex trāsmittit ad Christū: nā lex cognitionē peccati dabat (ad Ro. vii. p̄ctū nō cognoui nisi p̄ legē) & puniebat, vt patet & p̄cupiscentiā augebat occasiōe accepta, vt patet ibidē, & durationē peccati opabat: p̄ q̄to nō poterat interius sanare aut adiunare. In hoc autē qd̄ scriptura clausit omnia sub p̄ctō, cointelligūt oēs antedictæ legis infirmitates: q̄a omnes sunt in vna colligate cōratiōe, scilicet q̄ lex nō potest iustificare, sed sub peccato ponere, vt facile ē discurredo deducere. Soluta autē obiectiōe, ex hoc q̄ lex infirmitates qd̄e has necessario habet, sed habet eas & vtitur eis trāsmittendo ad hoc vt p̄missio ex fide Jesu Christi detur credētibus: ex tribus similitudi

Lentaculi secūdi quæstio quarta xxxvi.

nibus iuxta antedictas tres infirmitates seu pditiones legis, manifestat apostolus ministeriū legis quod seruiēbat promissio semini, custodiendo, ducendo, sonendo. Prima similitudo est ad custodē expectatiuum in tenebris claritatē, ibi priusquā veniret fides.

Et hec respōdet infirmitati legis qua posita est propter trasgressionē, qua cōclusit omnia sub peccato:

¶ Secūda ē ad pedagogū ibi, itaq; lex pedagogus.

Et hec respicit illā infirmitatē in manu mediatoris: datus siquidem pedagogus est populo Israel tāquā puero electo p alijs, segregādo ipsum ab alijs, iuxta illud Deuter. xxxij. pars autē domini populus eius, Jacob funiculus hereditatis ei.

¶ Unde huic similitudini annectit apostolus vnitatē omniū hominū in Christo.

¶ Tertia similitudo est ad actores et tutores paruuli heredis, ibi quāto tēpore heres paruulus est.

Et hec respicit illā infirmitatē, donec veniret semē. Et est in his tribus similitudinibus

pspicere statum eorū quod sub lege erāt differentē a statu regeneratorū in Christo penes tria.

In tertia quādam penes seruitutē et libertatē, in secunda vero penes

impfectionē et pfectionem, in prima autē penes iniustitiā et iustitiā: vt facile patet inspiciēti textū apostoli et applicāti.

Et hec de quarta quæstio. In festo circūcisiōis dñi anno, M. D. xxiiij.

Posonij.

E iij